

WSTĘP

Praca zbiorowa pt.: „Obraz okresu socjalizmu we współczesnych czeskich i polskich podręcznikach szkolnych“ jest rozszerzoną wersją kluczowych referatów, przedstawionych na konferencji zatytułowanej tak, jak wspomniana wyżej praca zbiorowa. Konferencja odbyła się w siedzibie Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Pradze 19 października 2015r. i nawiązywała do publikacji „Wzajemny obraz sąsiadów w polskich i czeskich podręcznikach szkolnych“ wydanej w roku 2014 jako pierwszy efekt prac czesko-polskiej grupy podręcznikowej. Publikacja ta zawierała przekrojowe analizy podręczników do historii, literatury, wiedzy o społeczeństwie oraz geografii. Natomiast praca zbiorowa „Obraz okresu socjalizmu we współczesnych czeskich i polskich podręcznikach szkolnych“ ukierunkowana jest na konkretny okres naszej niedawnej przeszłości. Dlatego też w przypadku tej monografii Autorzy koncentrowali się wyłącznie na analizie podręczników przedstawiających okres po roku 1945. Ponadto w odróżnieniu od poprzedniej publikacji, ta została wydana w formie dwujęzycznej w celu wsparcia czeskich i polskich nauczycieli.

Publikacja składa się z następujących rozdziałów: teoretyczne ujęcie problematyki, analiza podstaw programowych oraz podręczników do historii, analiza podręczników do czeskiej i polskiej literatury, analiza podstaw programowych i podręczników do wiedzy o społeczeństwie, analiza materiałów dotyczących treści geograficznych oraz wybrane zagadnienia z badań. Publikację kończy rozdział poświęcony materiałom metodycznym.

Ze względu na różniącą się terminologię oraz zróżnicowane określenia odcinka przeszłości rozbieżności zostały objaśnione w artykułach wprowadzających. Pierwszy autorstwa Zdeňka Beneša poświęcony został interpretacjom terminu *socjalizm* oraz związanych z nim innych pojęć spotykanych w czeskiej edukacji historycznej od roku 1948 do współczesności. Autor na przykładzie dwóch podręczników do historii, jednego z lat 90-tych XX wieku, drugiego współczesnego, przedstawił rozumienie dwóch pojęć: *socjalizm* oraz *okres realnego socjalizmu*. Szereg zalecanych zasad na omawianie okresu socjalizmu na lekcjach historii jest bardzo bogaty. Ze względu na fakt, iż dla analizowanego okresu współczesna historiografia preferuje bardziej termin *komunizm*, w tytule publikacji pojęcie *socjalizm*, piszemy w cudzysłowie. Tym sposobem wyrażamy względność tego pojęcia oraz otwartość do dyskusji związanej z tą problematyką. W związku z powyższym w poszczególnych artykułach nie zostało ujednoczone użycie terminów *socjalizm* oraz *komunizm*. Praca Józefa Brynkusa również dotyczy zagadnień terminologicznych. Autor już na samym początku części teoretycznej, a następnie na wybranych przykładach zwraca uwagę na tak zwane „białe plamy“ w obrazie komunizmu we współczesnej edukacji historycznej w Polsce. Zastanawia się, co jest przyczyną czarno-białego postrzegania komunizmu i analizując podręczniki próbuje znaleźć powody istnienia „białych plam“.

Danuta Konieczka-Śliwińska w swoim artykule analizuje polską podstawę programową do wszystkich poziomów nauczania oraz przytacza tematy związane z okresem komunizmu w różnych przedmiotach nauczania. Następnie Autorka wyróżnia szereg okoliczności, wpływających na zakres i sposób wprowadzania omawianej tematyki w podręcznikach do historii, funkcji, którą ma pełnić, podejście autora i jego przestrzeganie zasad dydaktycznych związanych z tworzeniem nowoczesnego podręcznika z uwzględnieniem omawianego okresu historii. Blažena Gracová w swojej pracy proponuje analizę okresu historii w latach 1948–1989 na podstawie najnowszych podręczników do historii ze względu na możliwość wykorzystania zawartych w nich pierwiastków strukturalnych, które są wdrażane w tak zwany nauczaniu problemowo-badawczym. Z kolei Maria Stinia przeglądała polski program nauczania do historii ze względu na sposób prezentacji okresu powojennego w Polsce i w krajach określonych jako blok wschodni. Autorka analizując podręczniki koncentruje się na materiale ikonograficznym. Zwraca uwagę na pewnego rodzaju ryzyko, będące konsekwencją odmiennej interpretacji (ewentualnie dezinterpretacji) wybranych tekstów ikonicznych bez właściwej reakcji ze strony nauczyciela. M. Stinia przytacza także pozytywne przykłady wykorzystywania mediów wizualnych, które w szczególny sposób wspierają dogłębne poznanie niedawnej przeszłości. Martin Tomašek w swojej pracy powołuje się na własne wspomnienia oraz proponuje nowe historyczno-edukacyjne postrzeganie okresu tak zwanej normalizacji. Na podstawie analizy dziesięciu najczęściej wykorzystywanych podręczników do czeskiej literatury, wydanych w latach 1990–2014 porównuje odmienne sposoby postrzegania ery komunistycznej przez różnych autorów. Obraz socjalizmu w siedmiu współczesnych podręcznikach szkolnych do literatury polskiej w szkołach ponadgimnazjalnych zanalizowała Lenka Németh Vítová, która oprócz polskich realiów zwróciła uwagę na relacje polsko-czechosłowackie.

Denisa Labischová i Małgorzata Machalek badały znaczenie okresu socjalizmu w programach nauczania i w podręcznikach do wiedzy o społeczeństwie oraz rozważały kolejne możliwości nauczania aktywizującego podczas wdrażania problematyki związanej z historią drugiej połowy XX wieku. Analizowane materiały edukacyjne zamyka wspólna praca Romana Matykowskiego oraz Tadeusza Siwka poświęcona geografii. W odróżnieniu od reszty Autorów byli zmuszeni poświęcić się wyłącznie analizie ówczesnych podręczników, atlasów oraz czasopism naukowych dla nauczycieli geografii, ponieważ współczesne materiały nie zawierały wystarczającej ilości informacji prowadzących do głębszych refleksji.

Beata Bednař przeprowadziła badania w celu sprawdzenia stosunku współczesnej młodzieży do socjalizmu oraz jego przejawów w życiu codziennym.

Wyniki opisała w swoim artykule. Grupą badaną byli uczniowie z czeskich gimnazjów i z polskich liceów w regionie Śląska Cieszyńskiego.

Kolejna wspólna praca Kateřiny Hoření i Vojtěcha Ripky przedstawiała projekt, którego celem było wsparcie zagranicznych studentów w zrozumieniu specyfiki doświadczeń czeskiego społeczeństwa z komunizmem. Publikację zamyka opis portalu Moderní Dějiny (<http://www.moderni-dejiny.cz/>; <http://www.historia-wspolczesna.pl/>) autorstwa Petra Šimíčka, w którym Autor przywołuje różne rodzaje pomocy metodycznych niezbędnych do nauki historii, na przykład zbiory digitalizowanych źródeł, komplet „Rok po roku – 1945–1989“, dokumenty audiowizualne dotyczące okresu socjalizmu oraz wystawy wędrujące. W charakterystyce portalu Moderní Dějiny nie brakuje również materiałów na temat historii powojennej Polski.

Autorzy mają nadzieję, że niniejsza publikacja będzie wsparciem nie tylko dla dydaktyków poszczególnych przedmiotów, ale także dla nauczycieli i szerszego społeczeństwa. Zwrócono w niej bowiem uwagę na liczne treści ikonograficzne, które znajdujemy w materiałach edukacyjnych, a z których nauczyciele w wielu sytuacjach nie korzystają. Na zakończenie pragniemy serdecznie podziękować Pani Marcie Kmeť, dyrektorce Centrum Pedagogicznego dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego w Czeskim Cieszynie, która dzięki pozyskanym funduszom Ministerstwa Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu w znacznym stopniu wsparła organizację konferencji oraz przyczyniła się do wydania niniejszej publikacji. Dziękujemy również Danucie Konieczce-Śliwińskiej, która koordynowała współpracę polskiej strony.

Blažena Gracová i Martin Tomášek
Tłumaczenie Sandra Kocjan i Marta Kmeť